
Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Ekonomik Özgürlüklerin Rolü ve Önemi

Ahmet Beşkaya[°]
Asuman Koç^{°°}

Giriş

Berlin Duvarı'yla birlikte yıkılan sosyalizm düşüncesi ve eski Sovyetler Birliği-Doğu Bloku ülkelerindeki uygulamalarının başarısızlığı, liberalizmi ve piyasa ekonomisini geniş ve yaygın bir konsensüsle yükselen değerler olarak ortaya çıkarmıştır .

Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak çoğu ülke, piyasa ekonomisinin işlediği, liberal ekonomi politikalarının izlendiği ve ekonomik özgürlüklerin genişletildiği bir süreç içine girmiştir. Bu bağlamda, ticaret engellerinin azaltılması, faiz ve döviz kontrolleri de dahil fiyat kontrollerinin kaldırılması, devlet şirketlerinin özelleştirilmesi gibi politikalar ön plana çıkmıştır. Ekonomik özgürlüklerin genişletilmesi düşüncesine dayanan, liberalizm eksenli bu değişiklik ve gelişmelerin ekonomik büyümeyi ve refahı artırdığı yönünde teorik ve ampirik çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme-kalkınma arasındaki ilişkinin önemini daha da artırmaktadır.

Gelişmiş ülkeler için istikrarlı bir büyümenin, gelişmekte olanlar için ise kalkınmanın sağlanmasında ekonomik özgürlüklerin gerekli olduğu savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre, ekonomik özgürlüklerin genişletilmesi, başka bir ifadeyle, piyasa ekonomisi kurallarının işler hale getirilmesi hem öncelikli bir amaç, hem de büyüme ve kalkınmanın temel aracıdır.

[°] Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü öğretim üyesi.

^{°°} Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü araştırma görevlisi.

Bu çalışmanın temel amacı, ekonomik özgürlükler ve büyüme-kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemek ve ekonomik özgürlükler açısından Türkiye'nin bulunduğu yeri tartışmaktır.

Bu giriş bölümünü takiben, ikinci bölümde, ülkelerarasındaki ekonomik büyüme farklılıklarının nedenlerine ilişkin literatürde var olan 3 temel yaklaşım ele alınacak ve ekonomik özgürlüklerin bu üç yaklaşım içindeki yeri tartışılacaktır. Üçüncü bölüm ekonomik özgürlük kavramına açıklık getirmeyi amaçlamaktadır. Ekonomik özgürlüğü ölçme çabaları ve bunlara ilişkin sorunlar dördüncü bölümün konusudur. Beşinci bölümde ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınmayı nasıl etkilediği mevcut teorik ve ampirik çalışmalar çerçevesinde tartışılacaktır. Altıncı bölümde, ekonomik özgürlüklerle temel ekonomik ve sosyal göstergeler arasındaki ilişki grafikler yardımıyla incelenecektir. Türkiye'nin ekonomik özgürlükler konusunda bulunduğu yer yedinci bölümde ele alınacaktır. Sekizinci bölüm, politika önerileri sunmaktadır. Son bölüm, sonuç bölümüdür.

2. Ülkelerarası Ekonomik Performans Farklılıklarının Nedenleri

Literatürde, ekonomik büyüme-kalkınma farklılıklarını açıklamaya yönelik 3 farklı yaklaşım mevcuttur. Bunlar (i) üretim fonksiyonu yaklaşımı, (ii) coğrafya ve lokasyon yaklaşımı, ve son olarak (iii) kurumsalcı yaklaşımdır. Aşağıda bu yaklaşımlar kısaca incelenecektir.

2.1. Üretim Fonksiyonu Yaklaşımı

Solow (1956)'un neoklasik teorisine dayanan bu yaklaşıma göre büyüme, üretim faktörlerinin ve teknolojinin bir fonksiyonudur. Üretim faktörleri (emek ve sermaye) arzı arttıkça üretim de artacaktır. Ayrıca teknolojik ilerlemeler üretim fonksiyonunu değiştireceği için aynı miktar girdi kullanılarak daha fazla çıktı elde etmek mümkün olabilecektir. Bu yaklaşım, büyüme için beşeri ve fiziki sermayenin artırılmasına ve Ar-Ge harcamaları yoluyla teknoloji yaratılmasına vurgu yapar. Başka bir ifadeyle, yüksek büyüme-kalkınma için daha fazla üretim faktörü ve bu üretim faktörlerinin daha üretken kullanılması için teknoloji gerekmektedir.

2.2. Coğrafya ve Lokasyon Yaklaşımı

Coğrafya ve lokasyon yaklaşımı, coğrafik faktörlerin ve lokasyonun ülkelerarası gelişmişlik farklarını açıklamadaki rolüne vurgu yapar. (Bkz: Diamond, 1997 Gallup vd., 1998 Sachs, 2001 ve 2003). Bu yaklaşıma göre, (i) iklim koşulları, (ii) deniz limanlarına erişim ve (iii) Londra, New York ve Tokyo gibi dünyanın ticaret merkezlerine yakınlık ekonomik büyümenin temel belirleyicilerindendir. [Gwartney vd., (2004: 206) Gwartney and Lawson (2004: 28)].

Sıcak tropikal iklim, yaşamsal tehlike yaratan hastalıklara yol açtığı ve çalışanların çalışma enerjilerini ve güçlerini zayıflattığı için verimliliğini düşürmekte, bu yüzden yatırımlar ve ekonomik faaliyetler için cazip bir ortam yaratmamaktadır. Öte yandan, dünya ticaret merkezlerine yakınlık ve deniz limanlarına erişim kolaylığı, işlem maliyetlerini azalttığı ve dünya ile ticareti kolaylaştırdığı için ekonomik faaliyetler için uygun bir ortam yaratmakta ve yatırımları çekmektedir.

Ancak, üretim faktörlerinin bolluğu ile sonuçlanacak “doğal kaynaklar zenginliği”nin, kalifiye iş gücü, sermaye ve teknolojinin, büyümenin – gerekli olsa bile – yeterli koşulu olduğunu söylemek zordur. Öyle olsaydı, doğal kaynak (petrol) zengini Nijerya gelişmiş bir ülke olmalı Berlin Duvarı yıkılmadan önce Doğu Almanya’nın kalifiye işgücü, Batı Almanya ile aralarında var olan gelişmişlik farkının ortaya çıkmasına engel olmalı teknoloji yeterli olsaydı, bugün Sovyetler Birliği hala var olmalıydı. (Hanke and Walters 1997: 118)

Aynı şekilde, coğrafya ve lokasyon büyümenin temel belirleyicisi olsalardı, Meksika ve Küba arasında gelişmişlik farkı olmamalı; Güney Kore, Kuzey Kore’ye göre daha kalkınmış bir ülke olmamalıydı.

Bu yüzden, emek, sermaye, teknoloji ve coğrafik etkenler dışında büyüme ve kalkınmayı etkileyen, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını açıklayan başka faktörler olması gerekir. Bu bağlamda, kurumsalcı yaklaşım bu konuda farklı açılımlar getirmektedir.

3.3. Kurumsalcı Yaklaşım

Temelleri Hayek (1945 ve 1960)’e kadar uzanan kurumsalcı yaklaşım, kaynakların ve kaynak verimliliğinin kurumsal yapı ve bu kurumlar tarafından uygulanan politikalar tarafından belirlendiği düşüncesine dayanır. Kurumsal yapının gerçek karakteristiği üzerinde tartışmalar olsa da piyasa ekonomisinin işlemesi, mülkiyet haklarının korunması, mübadele özgürlüğünün ve rekabetin önündeki engellerin kaldırılması, ve “minimal devlet” gibi prensipleri öne çıkaran, ekonomik özgürlükleri garanti altına alan liberal anlayışa dayalı bir yapıdan söz edilir. Açıktır ki bu, A.Smith’in istikrarlı bir büyüme için ön şart olarak gördüğü “ekonomik özgürlükler”in yeniden keşfidir. Bu yüzden, ekonomik özgürlükleri büyümenin anahtarı olarak gören bu düşünce kurumsalcı yaklaşım alanına girmektedir.

Yukarıda ortaya konan bu 3 alternatif yaklaşım bir arada değerlendirildiğinde, bunları birbiriyle çelişen değil, fakat birbirlerini tamamlayan teoriler olarak görmek daha doğru olacaktır. Örneğin, kurumsal yapı ve coğrafik konum sermaye birikimi, teknoloji ve emeğin verimliliğini etkileyerek “üretim fonksiyonu”nu değiştirebilir ve bu yolla büyüme ve kalkınmayı hızlandırabilir.

Ancak bu 3 yaklaşım, politika uygulamaları açısından farklı sonuçlar doğurmaktadırlar. Üretim fonksiyonu yaklaşımı sermaye ve emeğin hem miktarlarının hem de verimliliklerinin artırılmasına yönelik politikalara öncelik verirken; coğrafya ve lokasyona vurgu yapan yaklaşım, iklim kaynaklı hastalıkların kontrol altına alınmasına yönelik politikalara ve lokasyondan kaynaklanan maliyet dezavantajlarını ortadan kaldıracak ve verimliliği artıracak teknolojinin rolüne dikkat çekmektedir. Kurumsalcı yaklaşım ise, uygun kurumsal yapının piyasa aktörlerinin fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yapmalarını teşvik edeceği ve üretim metodunu iyileştirecek yeniliklere (innovation) imkan vereceği için ekonomik, hukuki ve politik kurumların iyileştirilmesine yönelik politikalara vurgu yapmaktadır. (Gwartney vd., 2004: 207)

3. Ekonomik Özgürlük Nedir?

Ekonomik özgürlük kavramının tek ve işlevsel bir tanımı olmamakla birlikte literatürde değişik tanımlamalar yapılmıştır. Örneğin, ekonomik özgürlükler basit olarak, “insanlar var olduğunda var olan ve kişinin güç kullanmadan, hile yapmadan ve çalmadan edindiği mülkünü diğer bireylerin saldırısından koruması” şeklinde tanımlanabilir (Gwartney vd., 1992:153). Başka bir tanımlama ile “ekonomik özgürlük, bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunabilmelerini ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri dışarıdan bir müdahale olmaksızın özgürce kullanabilmelerini ifade etmektedir” (Aktan, 1997: 30). Beach and Miles (2005:58) ise ekonomik özgürlük kavramını “Özgürlüğün kendisinin korunması amacıyla yönelik olarak bireyler için gerekli sınırların ötesinde, devletin mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtım ve tüketimi üzerinde hiç bir zorlama ve kısıtlamasının olmaması” olarak tanımlamaktadır.

Tanımı konusunda tam bir anlaşma sağlanmamış olmakla birlikte, ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarının, ülke sınırlarının içinde ve dışında gönüllü mübadele, bireyler arası mübadelede devlet kontrolünün olmaması, rekabet özgürlüğü, bireysel tercih ve mülkiyet haklarının korunması olduğu söylenebilir (Gwartney and Lawson, 2005: 5; Hanke and Walters, 1997: 118). Bu açıdan bakıldığında ekonomik özgürlükler, kurumsal yapının kalitesi ve piyasa ekonomisi kurallarının işleme derecesi ile ilişkilidir. Ekonomik aktörleri (tüketici, firma, girişimci, sermayedar vd.) harekete geçiren, onların karar ve tercihlerini şekillendiren faktörler büyük ölçüde kurumsal yapı içinde belirlenmektedir. Bu yüzden kurumsal yapının kalitesi (etkin olup olmadığı), mikro anlamda bu aktörlerin yarattığı değeri, makro anlamda ise ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı etkilemektedir. Ekonomik özgürlükleri garanti altına alan bir kurumsal yapı, başka bir ifadeyle liberal piyasa ekonomisi, büyümeyi artırıcı ve kalkınmayı hızlandırıcı bir ortam yaratmaktadır.

Bu noktada, ekonomik özgürlüklerin diğer özgürlüklerden farkına değinmek yerinde olacaktır. Ekonomik özgürlük kavramı, politik ve sivil özgürlüklerden farklıdır. Eğer serbest ve adil bir seçim sistemi, politik alanda anlamlı bir rekabet ve bireylerin (vatandaşların) politik sürece eşit katılımı sağlanabilmişse politik özgürlüğün varlığından söz edilebilir. Sivil özgürlükler ise düşünce ve ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, hukuksuz aramalara karşı korunma, örgütlenme hakkı, din ve vicdan özgürlüğü gibi özgürlükleri içerir (Hanke and Walters, 1997:118). Ekonomik, politik ve sivil özgürlükler normal olarak birbirini tamamlayan ve bir arada düşünülen kavramlardır. Bununla birlikte, ekonomik açıdan özgür olan bir ülke, demokrasi ve temel insan hakları bağlamında politik ve sivil özgürlükler açısından kötü bir performans sergileyebilir. Kuşkusuz, bunun aksi de mümkündür. Bu yüzden politik ve sivil özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkileri ayrı olarak ele alınmalıdır. Ancak, politik ve sivil özgürlüklerin büyüme-kalkınmaya olan katkılarına ilişkin tartışmalar bu çalışmanın amacını ve boyutlarını aşacağından burada tartışılmayacaktır.

Piyasa ekonomisi kurallarının işlemlerini sağlayan kurumsal yapıdan beslenen ekonomik özgürlüklerin, hangi yollarla büyüme ve kalkınmayı etkilediği beşinci bölümde ele alınacaktır. Ancak “ekonomik özgürlük” kavramına açıklık getireceğinden, öncelikle ekonomik özgürlüklerin nasıl ölçüldüğüne değinmek yerinde olacaktır.

4. Ekonomik Özgürlük Nasıl Ölçülür?

“Ekonomik Özgürlük”ün sayılabilir (quantitative) bir büyüklük olmaması, yani, nicel değil, nitel bir kavram olması onun ölçülmesinde belli ölçüde öznel (subjectivity) ve net olmama (imprecision) durumunu kaçınılmaz yapmaktadır. Bu durum özellikle bireyler üzerinden yapılan anketlere dayanan ekonomik özgürlük “algılama endeksleri”nde daha belirgin olmaktadır. Örnek kitle ne kadar sağlıklı seçilirse seçilsin, algılama endeksi oluşturulurken değerlendirmeye alınan faktörler ve bunların ağırlıklarına bağlı olarak sapmalar ortaya çıkabilmektedir (Hanke and Walters, 1997: 120).

Bu yüzden, ekonomik özgürlükleri ölçme çabalarının çoğu onu rakamsal büyüklük olarak ifade etmek yerine, var olan ekonomik özgürlüğe göre sıralamayı tercih etmektedir. Başka bir ifadeyle, ekonomik özgürlük kardinal değil, ordinal büyüklüktür (Hanke and Walters, 1997: 120). Bu açıdan bakıldığında, ekonomik özgürlükler sıralamasında 8.7 puanla birinci sırada yer alan Hong Kong ile 2.8 puanla sonuncu sırada yer alan Myanmar için “Hong Kong, ekonomik olarak Myanmar’dan daha özgürdür” demek mümkün olsa da, “Hong Kong, Myanmar’dan 3 kat daha özgürdür” demek yanlış olacaktır.

Günümüzde ekonomik özgürlüklerin ölçülmesinde ve değerlendirilmesinde değişik endeksler kullanılmaktadır. Scully and Slotje (1991) ve Hanke and Walters (1997) bu endeksleri incelemiş ve aralarında istatistiksel olarak yüksek korelasyon olduğunu göstermişlerdir. Bu yüzden, bu endekslerin birbirinden çok farklı olmadıklarını ve ekonomik özgürlüklerin temelindeki kurumlar hakkında bir uzlaşma içinde olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu endeksler arasında en yaygın olarak kullanılanı Fraser Enstitüsü'nün (Vancouver, Canada) yayınladığı Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi (Economic Freedom of the World – EFW Index)'dir.

Bu çalışmada da, görece olarak daha uzun dönemi (1970 – 2003) ve daha çok ülkeyi kapsamı ve özellikle sayısal (quantitative) ölçümlere dayanması nedeniyle Fraser Enstitüsü'nün EFW endeksi kullanılacaktır.

EFW endeksi 5 ana alana göre oluşturulmaktadır:

- 1) Kamu Kesiminin Büyüklüğü: Kamu Harcamaları, Vergiler, ve Kamu Girişimleri
- 2) Hukuki Yapı ve Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması
- 3) Güçlü Paraya Erişim
- 4) Uluslar arası Ticaret Özgürlüğü
- 5) Kredi ve İşgücü Piyasalarına ve İşletmelere Yönelik Regülasyonlar

Endeks, bu 5 alanın altında farklı 21 kategoriye bağlı olarak 38 alt-bileşene (kritere) göre hesaplanmaktadır. Her bir alt-bileşen, 0'dan 10'a kadar puanlar almaktadır. Puan değerinin yükselmesi, ekonomik özgürlüğün arttığı anlamına gelmektedir. Ekonomik özgürlüğü ölçen bu kriterler Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 1: Ekonomik Özgürlük Kriterleri

<p>1. Kamu Kesiminin Büyüklüğü: Kamu Harcamaları, Vergiler, ve Kamu Girişimleri</p> <p>A. Toplam tüketimin yüzdesi olarak genel kamu tüketim harcamaları</p> <p>B. GSYİH'nın yüzdesi olarak transferler ve sübvansiyonlar</p> <p>C. Toplam yatırımların yüzdesi olarak kamu girişimleri ve yatırımları</p> <p>D. En üst marjinal vergi oranı ve uygulandığı gelir düzeyi</p> <p>i. En üst marjinal gelir vergisi oranı ve uygulandığı gelir düzeyi</p> <p>ii. En üst marjinal gelir ve ücret vergisi oranı ve uygulandığı gelir ve ücret düzeyi</p> <p>2. Hukuki Yapı ve Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması</p> <p>A. Yargı Bağımsızlığı: Yargı bağımsızdır ve mahkemelik olan taraflar veya hükümet tarafından herhangi bir müdahaleye maruz değildir.</p>
--

- B. Tarafsız Mahkemeler: Özel girişim'in hükümet eylemleri ve regülasyonlarının yasallığı ile mücadele edebilmesi için güvenilir bir hukuki yapı vardır.
- C. Fikri mülkiyet haklarının korunması
- D. Hukukun egemenliğine (rule of law) ve siyasal sürece askeri müdahaleler
- E. Hukuk sisteminin güvenilirliği (integrity)
3. Güçlü Paraya Erişim
- A. Son beş yılın para arzındaki ortalama yıllık büyümenin, son on yılın reel GSYİH'nin ortalama yıllık büyümesinden farkı (çıkartılması)
- B. Son beş yılda enflasyondaki standart değişiklikler (Standard inflation variability)
- C. Son yılın enflasyon oranı
- D. Yurt içinde ve yurt dışında döviz cinsi banka hesabına sahip olma özgürlüğü
4. Uluslar arası Ticaret Özgürlüğü
- A. Uluslar arası ticaret üzerindeki vergiler
- i. İhracat ve ithalat toplamının yüzdesi olarak dış ticaretten alınan vergilerinden elde edilen gelir
- ii. Ortalama tarife oranı
- iii. Tarife oranlarındaki standart sapma
- B. Düzenleyici ticaret engelleri
- i. Gizli ithalat engelleri: Yazılı (published) tarife ve kota dışında ticaret engeli yoktur.
- ii. İthalat yapmanın maliyeti: İthalat tarifelerinin lisans ücretlerinin, banka ücretlerinin ve bürokrasiden kaynaklanan gecikmeler için gerekli zamanın ithalat maliyetleri üzerindeki toplam etkisi
- C. Beklenen hacmine göre, ticaret sektörünün gerçekleşen hacmi
- D. Resmi döviz kuru ile karaborsa (black-market) döviz kuru arasındaki fark
- E. Uluslararası sermaye piyasasına yönelik kontroller
- i. Vatandaşların yabancı sermaye piyasalarına ve yabancıların yerli sermaye piyasalarına girişleri
- ii. Yabancılarla sermaye piyasasında mübadele yapabilme özgürlüğünün önündeki kısıtlamalar

5. Kredi ve İşgücü Piyasalarına ve İşletmelere Yönelik Regülasyonlar

A. Kredi piyasalarına yönelik regülasyonlar

- i. Bankaların mülkiyeti: Özel bankalarda tutulan mevduatların yüzdesi
- ii. Rekabet: Yerli bankalar, yabancı bankalarla rekabet içindedir.
- iii. Kredilerin genişliği: Özel sektöre verilen kredilerin yüzdesi
- iv. Negatif reel faiz oranlarına yol açan faiz kontrollerinden ve regülasyonlardan kaçınma
- v. Faz oranı kontrolleri: Banka mevduatları ve/veya ödünçleri üzerindeki faiz oranı kontrolleri piyasa tarafından özgürce belirlenir.

B. İşgücü piyasasına yönelik regülasyonlar

- i. Asgari ücretin etkisi: Yasalarla belirlenen asgari ücret çok düşük olduğu ya da uygulanmadığı için ücretler üzerinde küçük etkiye sahiptir.
- ii. İşe alma ve işten çıkarma uygulamaları: Firmaların işe alma ve işten çıkarma uygulamaları özel sözleşmelerle belirlenir.
- iii. Ücretleri toplu sözleşme ile tespit edilen işgücünün oranı
- iv. İşsizlik ödemeleri (unemployment benefits): Çalışma arzusunu koruyan işsizlik ödemeleri sistemi
- v. Askeri personel ihtiyacının karşılanmasında zorunlu askerliğin uygulanması

C. İşletmelere yönelik regülasyonlar

- i. Fiyat kontrolleri: İşletmelerin kendi fiyatlarını belirleme özgürlüğünün boyutla
- ii. Yönetimle ilgili şartlar ve yeni işletmeler: Yönetimle ilgili prosedürler yeni bir iş kurmanın önündeki önemli engellerdir.
- iii. Devlet bürokrasisiyle harcanan zaman: Üst düzey yönetim, önemli bir zamanı devlet bürokrasisiyle uğraşmaya harcar.
- v. Yeni bir iş başlatma: Yeni bir iş başlatma genellikle kolaydır.
- v. Yolsuz ödemeler (irregular payments): İthalat ve ihracat izinleri, iş lisansları, döviz kontrolleri, vergi matrahı, polis koruması veya borç başvuruları ile ilgili yolsuz, ilave ödemeler çok nadirdir.

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", pp.9-10.

Tablo-1 incelendiğinde, ekonomik özgürlüklerin ölçülmesinde kullanılan kriterlerin liberal bir ekonominin varlığını ve piyasa ekonomisinin işlerliğini ölçmeye yönelik olduğu görülecektir. Aşağıda, bu kriterler detaylı olarak incelenecektir.

5. Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Performans İlişkisi

Bu bölümde, EFW endeksinin oluşturulmasında kullanılan beş ana kategori ekseninde, ekonomik özgürlüklerin bir ülkenin ekonomik performansını nasıl etkilediği teorik tartışmalar ve ampirik bulgular ışığında tartışılacaktır.

5.1. Kamu Kesiminin Büyüklüğü

Bir ülkenin ekonomik olarak özgür olması, o ekonomide devlet müdahalesinin bulunmaması anlamına gelmemektedir. Liberal bir toplumda, bireysel özgürlükleri koruyan minimal devlet mutlaka vardır. Ekonomik özgürlükler açısından önemli olan ekonomide devletin büyüklüğüdür (Carlsson and Lundstrom, 2001:2). Ekonomik özgürlük kriterlerinden kamu kesiminin büyüklüğü kriteri, kaynakların –etkin– dağılımı sürecinde piyasa ve bu piyasada şekillenen “bireysel tercih”in yerini siyasi sürecin hangi ölçüde aldığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Kamu harcamalarının ekonomideki büyüklüğü özel kesim harcamalarına göre arttıkça, devletin özel sektöre göre ekonomideki kontrolü genişleyeceğinden piyasa aktörlerinin bireysel tercihi, devletin piyasa dışı karar-alma mekanizmaları ile ikame edilir. Bunun anlamı, bireylerin ekonomik özgürlüklerinin kısıtlanmasıdır.

Endeksin bu bölümündeki ilk iki alt-kriter bu konuyla ilgilidir. Toplam tüketimin yüzdesi olarak kamu tüketim harcamaları, kamu sektörünün büyüklüğünün bir göstergesi olarak düşünüldüğünde bu oranın artması “özel tercih”in yerini “siyasi tercih”in alması anlamına gelecektir. Bunun gibi, GSYİH’nin yüzdesi olarak transfer harcamaları ve sübvansiyonlar da kamunun büyüklüğünün bir göstergesidir. Bu oranın artması devletin, vatandaşlarının bir bölümünü vergilendirerek diğer bir bölümüne transfer harcamaları ve sübvansiyonlar yoluyla kaynak aktarması demektir. Bu ise vergilendirilen vatandaşların kazandıklarını kendilerine saklayabilme özgürlüklerinin kısıtlandığı anlamına gelmektedir. (Erdal, 2004: 3). Bu iki kritere göre kamu harcamalarının ve transfer harcamalarının geniş olduğu ülkeler, ekonomik özgürlüğün değerlendirilmesi açısından düşük değerlemeye tabi tutulurlar. Birçok ampirik çalışma da kamu harcamalarının büyüklüğünün büyümeyi engellediğini göstermektedir (Bkz: Barro, 1991; Knack and Keefer, 1995; Gwartney vd., 1998; Barro, 1999). Diğer yandan kamu büyüklüğünün önemli etkisinin olmadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Bkz: Ayal and Karras, 1998; Nelson and Singh, 1998). Kneller vd. (1999) ’nin bulgularına göre; sağlık ve eğitim harcamaları gibi verimli harcamalar büyümeyi artırır-

ken, sosyal güvenlik ve refah harcamaları gibi üretken olmayan harcamalar büyüme üzerinde herhangi bir etkiye neden olmamaktadır.

Üçüncü alt-kriter, mal ve hizmetlerin üretiminde özel sektör girişimlerinin hangi ölçüde kullanıldığını ölçmeyi hedeflemektedir. Kamu girişimleri, özel girişimlere göre genellikle devlet tarafından korundukları için kârlılık, risk alma vb. gibi özel girişimlerin uyduğu piyasa kuralları ve gereklerine göre değil de piyasa dışı karar alma mekanizmalarıyla yönetilirler. Bu yüzden toplam yatırımların yüzdesi olarak kamu girişimleri ve yatırımları arttıkça piyasa güçleri ve mekanizmalarının ekonomideki rolü azalacağından ekonomik özgürlükler azalacaktır. Kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı dikkate alınarak ekonomik özgürlük ölçüldüğünde, Sala-i-Martin (1997) ve Ayal and Karras (1998) tarafından yapılan çalışmalarda kamu yatırım payı ile büyüme arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ancak Sala-i-Martin bu ilişkiyi istikrarsız bir ilişki şeklinde yorumlamıştır. Baro (1991) ve Torstensson (1994) tarafından yapılan çalışmalarda ise kamu yatırımları ile büyüme arasında önemli olmayan bir ilişki bulunmuştur.

Son alt-kriter, en üst marjinal vergi oranı ve uygulandığı gelir düzeyi, yine kamu kesiminin büyüklüğü ile ilgilidir. Göreli olarak düşük gelir grubuna uygulanan yüksek marjinal vergi oranı bireylerin emekleriyle kazandıklarını diledikleri gibi kullanma hak ve özgürlüklerini kısıtladığı için ekonomik özgürlüklerin azalması anlamına gelmektedir. Kamunun ekonomideki rolünün az olması ve daha az vergilendirmeye gitmesi özel kesimin ekonomideki payının arttığı anlamına gelmektedir. GSYİH'da özel kesimin payı ne kadar büyük olursa, bireyler kazançlarını diledikleri gibi kullanabileceklerinden özgürlük de o derece artmış demektir.

GSYİH'nın yüzdesi olarak toplam vergi gelirleri, bireylerin kazançlarından kamunun aldığı payı gösterir ve bu pay büyüdükçe devletin ekonomideki payı yükselir. Benzer şekilde bütçe açıklarını kapatmak amaçlı olarak hükümetlerin kamu sektöründen borçlanmaları ve kaynakları etkin olmayan şekilde kullanmaları da kamunun büyüklüğünü artırıcı ve özgürlüğü azaltıcı bir durum oluşturur. Bu nedenle devletin daha az kısıtlayıcı davranarak özel sektöre öncelik vermesi ekonomik özgürlüğün artışı anlamına gelecektir (Erdal, 2004:4).

Bütün bu kriterler bir arada düşünüldüğünde, düşük kamu harcamalarına sahip, özel girişimin kamu girişimlerine göre daha fazla olduğu ve düşük marjinal vergi oranlarının uygulandığı ülkeler ekonomik özgürlükler açısından iyi konumda olmaktadır.

5.2. Hukuki Yapı ve Mülkiyet Haklarının Güvence Altına Alınması

Bireylerin yasal olarak edindikleri mülkiyetlerinin güvence altında olması, hem sivil toplumun, hem de ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarından

biridir. Hukuki yapının ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması ekonomik özgürlüğün yasal kısmını tamamlamaktadır.

Ekonomik özgürlüklerle uyumlu bir hukuk sisteminin ana öğeleri: (i) hukukun egemenliği (rule of law), (ii) mülkiyet haklarının korunması, (iii) adaletin bağımsızlığı ve (iv) tarafsız mahkemelerdir (Gwartney and Lawson, 2005: 7). Böyle bir yasal sistemin varlığı çalışmayı ve üretken ekonomik faaliyetlerde bulunmayı teşvik edeceğinden büyüme ve refahı artırıcı etki yaratacaktır. Çünkü ekonomik özgürlüklerle uyumlu bir hukuki yapı mülkiyet haklarını ve sözleşme özgürlüğünü güvence altına alarak piyasa-mübadele sisteminin sağlıklı ve tam işlemlerini, ve bu yolla ekonomik aktörlerin kazançlarının güvence altına alınmasını sağlayacaktır. Öte yandan, özel mülkiyetin ve sözleşme özgürlüğünün güvence altına alınması kaynakların etkin dağılımını sağlayacağından büyümeyi artıracaktır. Çünkü varlıklar (assets) en yüksek kâr beklentisine sahip olan mülkiyet sahiplerine aktarılacaktır. Bu yüzden mülkiyet ve sözleşme haklarının korunması kaynakların etkin dağılımını sağlayan piyasa çözümünün ön şartı olmaktadır (Lundström, 2003: 9).

Ancak kamunun regülasyon yapma yeteneğini azaltma olasılığı olduğu durumlarda, özel mülkiyet haklarının her zaman verimliliği ya da refahı artıracığını söylemek mümkün olmayabilir. Çünkü mülkiyet haklarının korunması, bu hakka sahip ekonomik birimler için monopol gücü kazanma anlamına gelmektedir. Örneğin, bir alanda yatırım ve yeniliklerin ölçeğini kontrol edebilen bir girişimci, sadece o alana yönelik yatırımlarda bulunacaktır. Halbuki sosyal anlamda etkinlik sağlanabilmesi için diğer girişimcilerin de aynı alana yönelmeleri ya da bu alandaki yenilikleri kullanmaları gerekir. Bu yüzden bu yöndeki girişimlerin sübvansiyonlarla ve regülasyonlarla desteklenmesi gündeme gelecektir. Ancak mülkiyet hakları yüzünden regülasyon gücünün zayıflaması nedeniyle bu şekilde yapılan bir girişime kamu regülasyonu bir destek verilemezse etkinlikte ya da verimlilikte bir artış söz konusu olmayabilir (Lundstrom, 2003:9).

Bütün bunlarla birlikte, hukuki yapının ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması diğer bütün ekonomik özgürlük kategorileri için tamamlayıcı unsur niteliğinde olduğundan bu fonksiyonun mümkün olduğunca geniş bir alana yayılması gerekmektedir.

Mülkiyet haklarının güvence altında olduğu ülkeler ekonomik özgürlüğün ölçümünde yüksek değerlemeye tabi olurlar. Bu konuda ekonomik özgürlük ile mülkiyet haklarının korunması ve hukuki yapı arasında pozitif ve önemli ilişkiler bulan birçok ampirik çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar, bulunan ilişkinin güçlü bir ilişki olduğunu da ortaya koymaktadırlar. Örneğin, Heckelman (2000) tarafından yapılan çalışmada ekonomik özgürlük ile mülkiyet hakları arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Mülkiyet haklarına

yönelik regülasyonlar yapılması ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması ekonomik açıdan özgürlüğün yükselmesine dolayısıyla ekonomik büyümede bir artışa yol açmaktadır. Barro (1994), Torstensson (1994), Goldsmith (1997), Knack and Keefer (1995) ve Gwartney vd. (1998) tarafından yapılan ampirik çalışmalar da bu ilişkiyi doğrular bulgular sunmuştur.

5.3. Güçlü Paraya Erişim

Paranın değişim sürecinde merkezi bir rol oynaması nedeniyle parasal kurumların, mübadele özgürlüğü ve mülkiyet haklarının korunması üzerinde önemli etkisi vardır. Güçlü paraya erişim fonksiyonu bütün insanların güçlü (istikrarlı) paraya ulaşmasını ifade eder. Beklenmedik fiyat değişimleri ve parasal istikrarsızlıklar refah dağılımının değişmesine ve bozulmasına yol açabilir. Bu yüzden istikrarlı bir parasal düzenin ekonomik özgürlükle birleştirilmesi gerekmektedir.

Yüksek enflasyon oranı satın alma gücünü eriteceğinden kişisel gelirin ve refahın azalmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde, para arzının, büyüme oranından daha fazla artması da enflasyona yol açarak insanların sahip oldukları parasal varlıklarının erimesine neden olmaktadır. Bütün bunlar insanların servetlerini koruyabilme özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Ayrıca, enflasyonda meydana gelen değişimlerin güçlü paraya erişim sürecindeki etkisiyle ilgili olarak Briault (1995), beklenmeyen enflasyonun etkisinden söz etmektedir. Buna göre fiyat gelişmelerinde yaşanan güvensizlik ve fiyat istikrarsızlığı riski artırdığından ve uzun dönemli yatırımları engellediğinden, varlıklar üzerinde yeniden dağılım etkisine yol açacaktır. Bu yeniden dağılım etkisi, yatırım yapma özgürlüğünün kısıtlanması bir yana, kaynakları verimli alanlardan rant getiren alanlara doğru kaydırarak ekonomide etkinsizliğe neden olacaktır.

Bu yüzden EFW endeksinde yer alan son beş yılın para arzındaki ortalama yıllık büyümenin son on yılın reel GSYİH'nin ortalama yıllık büyümesinden farkı, son beş yılda enflasyondaki standart değişiklikler ve son yılın enflasyon oranı kriterleri ekonomik özgürlüğün ölçülmesinde kullanılmaktadır.

Yurt içinde ve yurt dışında döviz cinsi banka hesabına sahip olma özgürlüğü, ise ekonomik özgürlüğü artırıcı bir kriterdir. Yabancı paranın düşük riski beraberinde getirmesi enflasyonu düşürdüğü için, döviz cinsi banka hesabına sahip olma güçlü paraya erişimi artırmaktadır (Lundstrom, 2003:10).

Daha istikrarlı para politikasına sahip ülkeler, özgürlüğün ölçümünde daha yüksek bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. EFW endeksinde yer alan ve fiyat istikrarını ölçmeyi hedefleyen ilk üç kriter ile büyüme arasında bazı çalışmalara göre pozitif ilişki (örneğin, Ayal and Karras, 1998), bazılarında göre ise negatif ilişki vardır (örneğin, Gwartney vd., 1998). Ancak, Levine and Renelt (1992) ve Sala-i-Martin (1997) tarafından yapılan çalışmalarda herhangi bir güçlü ilişki bulunamamıştır. Yurt içinde ve yurt dışında döviz cinsi banka hesabına sahip olma özgürlüğü kriteri de, ülkelerin döviz kurları arasında-

ki farklılıkların ve döviz cinsi banka hesabı üzerindeki kısıtlamaların düşük olması halinde ekonomik özgürlüğü artırıcı etki yaratabilmektedir. Bu ise yerli ve yabancı yatırımlar için rahat bir ortam hazırlayarak büyüme üzerinde olumlu etki yaratabilmektedir. Örneğin, Ayal and Karras (1998), döviz cinsi banka hesabına sahip olma özgürlüğü ile yatırım büyüme arasında pozitif bir ilişki bulmuştur.

5.4. Uluslararası Ticaret Özgürlüğü

Bir ülke ekonomisinin gerçekten ekonomik olarak özgür olabilmesi için sadece ulusal ticarete özgür olması değil aynı zamanda uluslararası ticarete de özgür olması beklenir. Ancak birçok ülkede yabancıların yatırım yapabilmeleri için devletten izin almaları gerekmektedir. Döviz bağımlılığını önlemek ve yerel endüstrileri korumak gibi nedenlerden dolayı sermaye hareketleri sıkı kontrollere tabi tutulmaktadır. Ancak sermaye hareketleri ile ilgili her regülasyon, ekonomik özgürlükle çelişmektedir. Ayrıca yolsuzluk ve rüşvet gibi bazı sonuçlara da yol açmaktadır (Erdal, 2004: 4).

Ticaretin serbestleşmesi, öncelikle etkinliği artırıcı rol oynar. Serbest ticaret ortamında ticaretin tarafları rekabet avantajlarına göre hareket ederek, gerçekleştirdikleri üretim sonucu kazanç elde edeceklerdir. Koruma dolayısıyla uluslararası ticaretin yüksek maliyetleri gerektirmesi, bir ülkede ekonomik olarak daha az özgür doğrudan yabancı sermayeye ve kısıtlanmış ticaret politikalarına yol açar. Örneğin Heckelman (2000), sermaye akışı ile ekonomik özgürlük arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Ticaret engellerinin azaltılması ve ticaretin serbestleştirilmesi ülkelerin karşılıklı olarak kazanç sağlamalarına ve kaynaklarını daha verimli olacak şekilde etkin dağıtmalarına neden olur. Ayrıca, serbest ticaret yabancı yatırımcılarla etkileşime yol açacağından, yabancı teknolojilerin yaygınlaşması ve yerel firmaların verimliliğinin artması sonucunu yaratarak firmaların uluslararası rekabet gücünü artıracaktır. Bunların yanı sıra yurt dışından firma çekmek amacı ile ülkede bazı kurumsal değişimlerin yapılmasına da izin verilmesi gerekecektir. Bütün bunlar gerçekleştirildiğinde ülkede kaynak etkinliği sağlanmış olacaktır (Lundstrom, 2003: 12).

Ticaret özgürlüğünü ölçmede çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Uluslararası ticaret özgürlüğünü ölçmede kullanılan bir kriter olarak uluslararası ticaret üzerinden alınan vergiler arttıkça ticaret özgürlüğü azalmaktadır. İthalatın daha çok vergilendirilmesi ve üzerinden daha fazla tarife alınması ticaretin daha fazla sınırlandırıldığı anlamına gelir. Bu anlamda toplam ithalat içinde ithalat tarifelerinin oranı ve ekonominin dışa açıklığı (ihracat ve ithalatın GSYİH'deki payı) özgür ticarete müdahalenin derecesini gösterir. Benzer şekilde düzenleyici ticaret engelleri arttıkça uluslararası ticaret özgürlüğü azalmaktadır. Herhangi bir engelin ihracat ya da ithalat üzerinden kaldırılması

uluslararası düzeyde mal ve hizmetlerin değişimini kolaylaştıracak ve daha açık bir ekonomi yaratacaktır. (Erdal, 2004:5). Beklenen hacmine göre ticaret sektörünün gerçekleşen hacmi, ve resmi döviz kuru ile karaborsa döviz kuru arasındaki fark de diğer ticaret özgürlüğünün ölçüm kriterleridir. Döviz kuruna müdahale arttıkça resmi ve karaborsa döviz kuru arasındaki fark artacağından; dış ticarete müdahale arttıkça beklenen ve gerçekleşen dış ticaret rakamları arasındaki fark büyüyeceğinden bu kriterler dövize ve dış ticarete müdahalenin boyutlarını ölçmektedir. Uluslararası sermaye piyasasına yönelik kontroller kriteri ise sermayenin uluslar arası dolaşımının önündeki engellerin ekonomik özgürlükleri nasıl etkilediğini ölçmeyi hedeflemektedir.

Bir ülkenin ticareti üzerindeki kısıtlamalar ne kadar az ise, o ülke özgürlük ölçümünde o derece yüksek değerlemeye tabi tutulur. Ayal and Karras (1998) ticaret kısıtlamaları ile büyüme arasında önemli bir ilişki bulamamışlar ancak büyüme ile ticaretin büyüklüğü arasında negatif ve güçlü ilişki bulmuşlardır. Sala-i-Martin (1997) ise ticaret özgürlüğü ile büyüme arasında pozitif ve güçlü bir ilişki bulmuştur. Diğer yandan Heckelman (2000) yaptığı çalışmada ticaret politikaları ile büyüme arasında bir ilişki bulamamıştır.

5.5. Kredi ve İşgücü Piyasalarına ve İşletmelere Yönelik Regülasyonlar

Bu kategori, piyasaya giriş engelleri ile ilgili regülasyonlara bağlı olarak ekonomik özgürlüğün derecesini ölçer. Piyasaya serbest giriş ilkesi, rekabetçi bir piyasa ve kaynakların etkin dağılımına ulaşma açısından çok önemli ve gereklidir. Piyasaya yönelik regülasyonların yüksek maliyetleri gerektirmesi, firmaların bu piyasaya girmesini engelleyen önemli bir durumdur. Kredi piyasası, işgücü piyasası ve işletmelerde yapılan regülasyonlar ne kadar az ise o ülkede ekonomik özgürlüğün o derece yüksek olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Kredi piyasalarına yönelik regülasyonların azalması ile yaşam standardının yükseleceği, çünkü işletmelerin ve bireylerin çalışma imkanlarının engellenmeyeceği düşünülmektedir. Böylece yasaklayıcı standartlar ve bürokrasi ile artan ekonomik israfın da engellenmesi beklenmektedir.

Kredi piyasasının rekabetçi bir yapıda olması borç alan ve verenler arasındaki bilgi maliyeti ve para transfer maliyetini azaltarak etkili borçlanmanın oluşmasını sağlayacaktır. Bu durumun, mülkiyet haklarının güvence altına alınması ve yatırımlara teşvik verilmesi durumlarında sermayenin maliyetini daha da düşüreceği beklenir (Carlsson and Lundstrom, 2001:6). Ülkelerde kredi piyasalarına yönelik regülasyonlar ne kadar az ise ekonomik özgürlük ölçümünde ülke o kadar yüksek değerlemeye tabi tutulmaktadır. Nitekim, Ayal and Karras (1998) bu çeşit kredi piyasası kısıtlamaları ile büyüme arasında güçlü ve negatif bir ilişki bulmuştur.

Emek piyasası regülasyonları da etkin kaynak dağılımı üzerinde etkilere sahiptir. Emek fiyatının (ücretin) marjinal maliyetinin üstünde olması ya

da zorlamayla tespit edilmesi hallerinde, firmalar daha az işçi çalıştırmak isteyeceğinden üretim, potansiyel seviyesinin altına düşecektir. Bazı ülkelerde fiyat tespitinde sendikalar önemli roller üstlenmektedirler. Gottfries (1992)'e göre, sendikalaşma istihdam edilen işçilerin durumunu iyileştirir bir yapılanmadır. Ancak ücretlerin göreceli yüksekliği yatırım maliyetlerinin yüksek olmasına ve daha az yatırıma yol açmakta ve dolayısıyla işsizlerin istihdam olanaklarını azaltmaktadır. Ayrıca, işten çıkarma ile ilgili ve asgari ücret düzeyiyle ilgili regülasyonlar yapılması işçilerde bir güven ortamının oluşmasına yol açarak geleceğe yönelik belirsizliklerde azalmalar gerçekleştirir. Bu ise, işgücünün çalışma güdüsünde azalmalara yol açarak işgücünün verimliliğini olumsuz etkileyecektir. Bu tür regülasyonların emek piyasasında koruma sağlamaktan daha fazla ekonomik büyümeye olumsuz etkide bulunacağı açıktır.

İşletmelerde ekonomik özgürlüğü artırıcı regülasyonlara gidilmesi de ekonomik büyüme açısından gerekli ve bu yüzden ekonomik özgürlüğün ölçümünde kullanılan kriterlerden biridir. Rekabetin, piyasaya girişlerin ve yeni iş yeri kurmanın önündeki engellerin kaldırılması, bürokratik engellerin en aza indirilmesi ve yolsuzluğu önlemeye yönelik regülasyonlara gidilmesi, ekonomik özgürlük ölçümünde ülkelerin özgürlüğünün, işletmelere yönelik kısımda yükselmesini sağlar.

Yukarıdaki 5 kategori bağlamında mevcut ampirik literatür değerlendirildiğinde, ekonomik özgürlüğün ekonominin büyümesine olumlu etkisinin olduğu görülmektedir. Yapılan birçok çalışmada, ekonomik özgürlükler ile büyüme arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Gwartney and Lawson (2004) yaptıkları çalışmada ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Islam (1996), düşük, orta ya da yüksek gelir düzeyine sahip bütün ülkelerde büyüme ve kişi başına gelir ile ekonomik özgürlük arasında doğrudan bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Baro (1996)'ya göre, ekonomik özgürlüğün olduğu serbest piyasalarda kamu kesiminin küçüklüğü, mülkiyet haklarının güvencede olması ve korunması büyümeyi cesaretlendirir. Chheng (2005)'e göre, ekonomik özgürlükteki iyileşmeler yabancı sermaye yatırımlarını ve teknolojiyi çekerek ve uzun dönemli ekonomik büyümeyi sağlar.

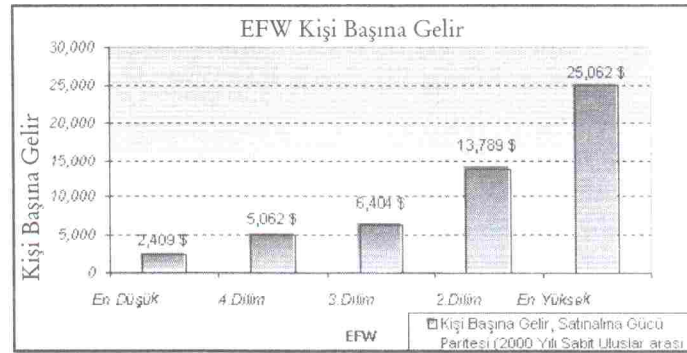
Ekonomik özgürlüğün gelir dağılımını nasıl etkileyeceği, kişiler arasında gelir dağılımı adaletsizliklerini azaltıp azalmayacağı da önemli bir konudur. Berggren (2003:201-203), gelişmekte olan ülkeleri de kapsayan ampirik çalışmasında 1975 ile 1985 yılları arasında ekonomik olarak daha özgür hale gelen bir ülkenin gelir eşitliğinin de yükseldiğini belirtmektedir. Ayrıca Scully (1992)'e göre, mülkiyet haklarının güvencede olduğu ve kaynakların etkin dağılımının sağlandığı, açık dış ticaret politikaları izleyen ülkelerde gelir daha eşit dağılıma sahiptir. Scully (1992) ekonomik açıdan özgür olan toplumlarda ulusal gelirden en yüksek payı orta gelir grubunun aldığı sonucuna varmıştır. Yüksek gelir grubuna sahip olanlar ise daha az pay almaktadır. Bunun yanı

sıra, Esposto and Zaleski (1999), yaşam kalitesinin ekonomik özgürlükteki artışı ile doğru orantılı olduğunu bulmuşlardır.

6. Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

Bu bölümde, ekonomik özgürlükler ile ekonomik/sosyal göstergeler arasında ilişki 2005 yılında yayınlanan 2003 EFW endeksi kullanılarak hazırlanan grafikler yardımıyla incelenecektir. Ancak bu ilişkilerin çoğu uzun dönemli olduğundan sadece 1 yılın (2003) verileriyle ortaya çıkan bu sonuçlar ihtiyatla ele alınmalıdır. Ayrıca aşağıda incelenecek olan ekonomik/sosyal değişkenleri, ekonomik özgürlük dışında etkileyen başka faktörler de olabilir. Bu yüzden ekonomik özgürlük ve söz konusu ekonomik/sosyal değişkenler arasında zorunlu bir doğrudan nedensellik ilişkisi kurmak hatalı olabilir. Kaldı ki, literatürde bu nedensellik ilişkisinin aksi yönde olduğuna ilişkin az sayıda da olsa teorik ve ampirik çalışmalar mevcuttur. (Örneğin, Farr vd., 1998; Heckelman, 2000) Başka bir ifadeyle, ekonomik özgürlük bu değişkenleri değil, bu değişkenler ekonomik özgürlüğü etkileyebilmektedir. Ancak ilişkinin yönü ne olursa olsun aşağıda verilen grafikler, geniş ekonomik özgürlüklere sahip piyasa ekonomileri ile ekonomik özgürlüklerin kısıtlandığı kontrollü ekonomiler arasındaki ekonomik performans farklılıkları hakkında bilgi verecektir.

Grafik 6.1. EFW ve Kişi Başına Gelir Arasındaki İlişki

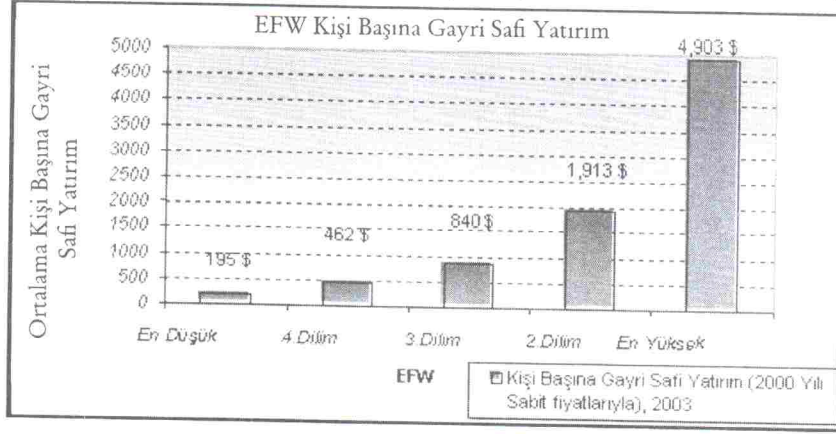

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 21.

Kişi başına gelir ile ekonomik özgürlük arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Ülkelerin ekonomik özgürlüklerindeki artışlar, kişi başına gelirden artışlara yol açmaktadır. Grafikten de görüleceği gibi ekonomik özgürlük düzeyi düşük olan ülkelerin kişi başına gelirleri de düşük olmakta, özgürlüğü yüksek olan ülkelerin geliri de yüksek olmaktadır. Özgürlük sı-

ralamasında en düşük dilimde yer alan ülkelerin kişi başına geliri 2.409 \$'la en düşük iken, ekonomik özgürlük arttıkça kişi başına gelir de artmakta ve ekonomik özgürlük sıralamasında en yüksek seviyede yer alan ülkelerin kişi başına geliri 25.062 \$'la en yüksek düzeyde olmaktadır.

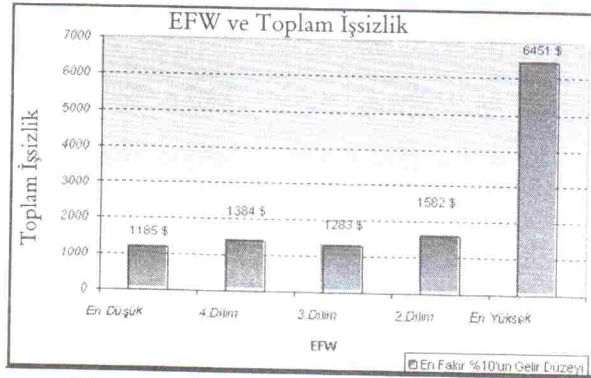
Grafik 6.2. EFW ve Kişi Başına Gayri Safi Yatırım Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 22.

Ekonomik özgürlükler ile kişi başına gayri safi yatırım arasında da doğru yönlü bir ilişki gözlenmektedir. Özgürlük sıralamasında en düşük dilimde yer alan ülkeler, kişi başına 195 \$ ile en düşük yatırımın yapıldığı ülkelerdir. Ekonomik açıdan özgürlüğün en yüksek düzeyine sahip olan ülkelerde ise kişi başına yatırım 4.903 \$ olmaktadır. Ülkelerin ekonomik özgürlüğünün artması, yatırımcıların da yatırım yapma özgürlüğünün artması anlamına gelmektedir.

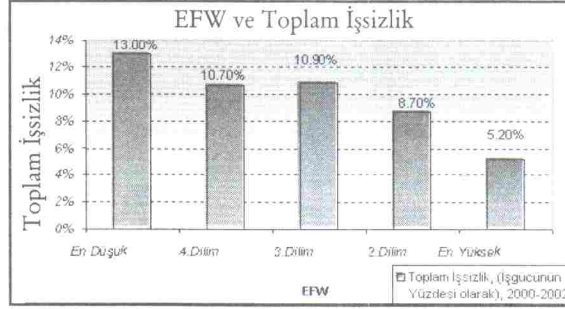
Grafik 6.3. EFW ve En Fakir %10'un Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 23.

Grafikte, en fakir %10'un gelirinin 1185\$'la en düşük olduğu seviyede, ekonomik özgürlük de en düşük düzeyindedir. Ekonomik özgürlüğün en yüksek düzeyde olduğu ülkelerde ise en fakir %10'un gelir düzeyi de 6451 \$'la \$en yüksektir. Buna göre, ekonomik özgürlük arttıkça en fakir %10'un gelir düzeyi de yükselmektedir.

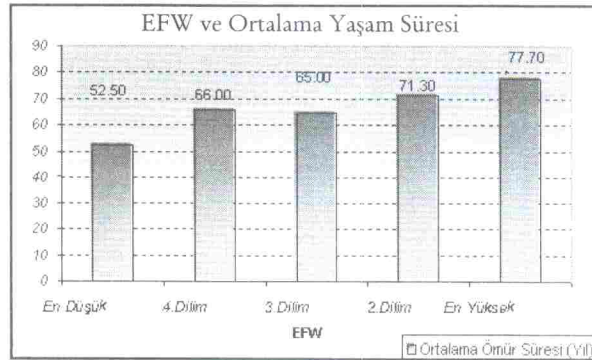
Grafik 6.4. EFW ve Toplam İşsizlik Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 22.

Ülkelerin özgürlük seviyelerindeki artışlar işsizlik oranında azalmalara yol açmaktadır. Grafikte de özgürlük açısından en düşük dilimde yer alan ülkeler, işsizlik oranının %13 ile en yüksek seviyede olduğu ülkelerdir. İşsizliğin %5,20 seviyesinde olduğu ülkeler en yüksek ekonomik özgürlük seviyesine sahip olan ülkelerdir. Grafikte özgürlüğün 4. diliminde 3. dilime göre daha düşük seviyeli işsizlik söz konusudur. 3. dilim 4. dilime göre daha yüksek özgürlük düzeyini temsil etmesine rağmen işsizlik seviyesi daha yüksektir. Ancak genel trende bakıldığında ekonomik özgürlük ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir.

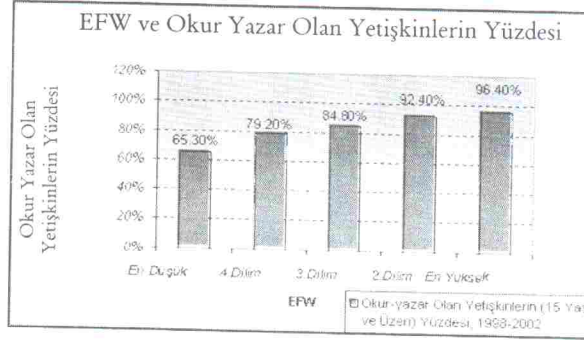
Grafik 6.5. EFW ve Ortalama Yaşam Süresi Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 22.

Ülkelerin ekonomik açıdan özgürlükleri arttıkça, buna bağlı olarak ortalama yaşam süresi de artmaktadır. Ekonomik açıdan yüksek özgürlük seviyesine sahip ülkelerde ortalama yaşam süresi de daha uzun olmaktadır. Özgürlük seviyesinin en düşük olduğu ülkelerde ortalama yaşam süresi 52,50 iken, özgürlük seviyesi en yüksek olan ülkelerde ortalama yaşam süresi 77,70'tir. Genel trende bakıldığında özgürlüklerle ortalama yaşam süresi arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir.

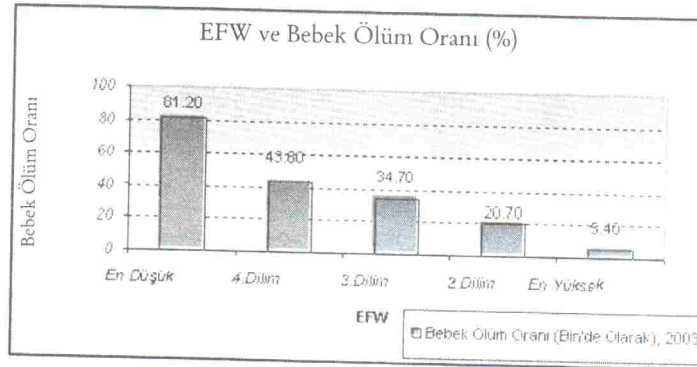
Grafik 6.6. EFW ve Okur Yazar Olanların Yüzdesi Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 23.

Ülkelerin okur yazar oranı ile ekonomik özgürlük arasında pozitif bir ilişki vardır. Grafikten de görüldüğü gibi özgürlük düzeyi arttıkça okur yazar oranı da artmaktadır. En düşük özgürlük seviyesinde okur yazar oranı %65,30 iken, en yüksek özgürlük seviyesinde okur yazar oranı % 96,40'tır.

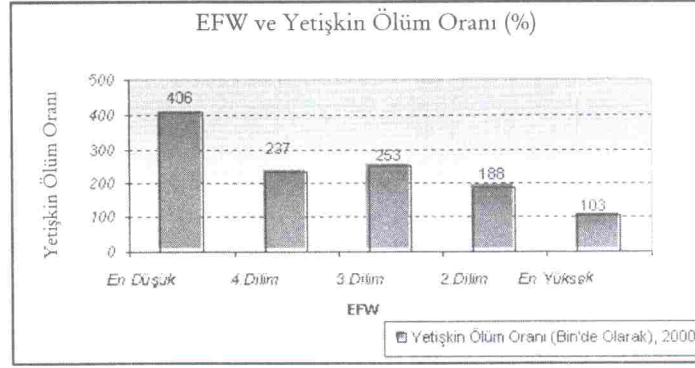
Grafik 6.7. EFW ve Bebek Ölüm Oranı Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 24.

Ülkelerin özgürlük seviyeleri ile bebek ölüm oranları arasında negatif bir ilişki mevcuttur. Grafikte en düşük ekonomik özgürlük düzeyinde bebek ölüm oranı %81,20'dir. Bu oran en yüksek özgürlük seviyesinde ise %5,40 gibi son derece düşük bir oran olmaktadır.

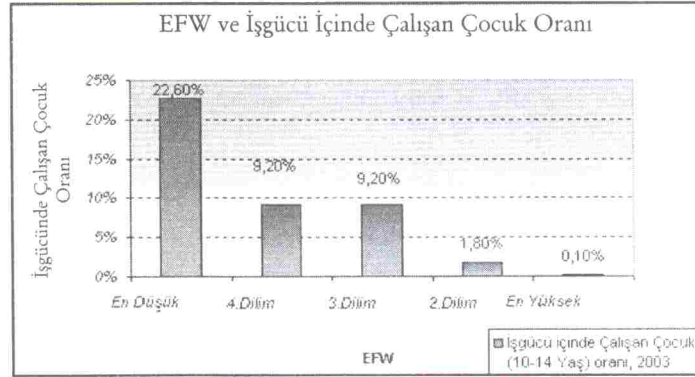
Grafik 6.8. EFW ve Yetişkin Ölüm Oranı Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 24.

Ekonomik özgürlük düzeyi ile yetişkin ölüm oranının arasında da ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Ekonomik özgürlük düzeyi yükseldikçe yetişkin ölüm oranı düşmektedir. Ekonomik özgürlüğün en yüksek seviyesinde yetişkin ölüm oranı en düşük seviyede ve binde 103'tür.

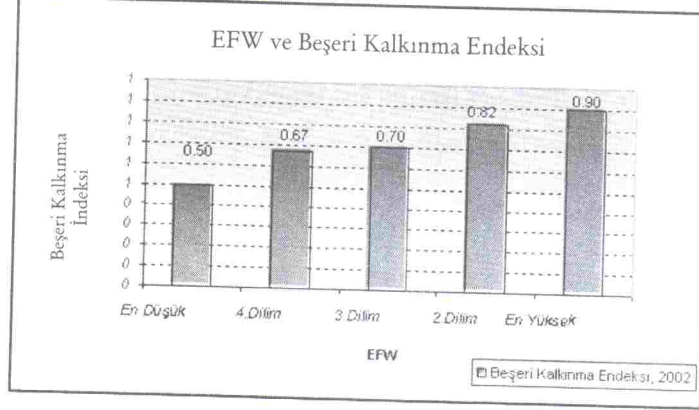
Grafik 6.9. EFW ve İşgücü İçinde Çalışan Çocuk Oranı Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 24.

Çocuk işgücü ile ekonomik özgürlük arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Grafikten de görüldüğü gibi ekonomik özgürlüğün en düşük seviyesinde çocuk işgücü %22,60 iken, özgürlüğün en yüksek seviyesinde ise %0,10'dur.

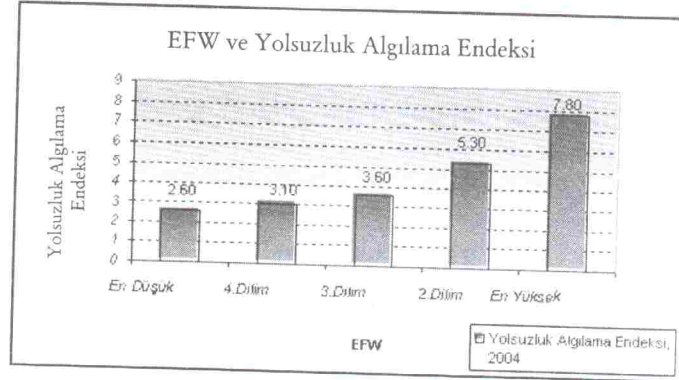
Grafik 6.10.EFW ve Beşeri Kalkınma Endeksi Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 25.

Beşeri kalkınma endeksi ile ekonomik özgürlükler arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Ekonomik özgürlük düzeyi arttıkça, ülkelerin beşeri kalkınma endeksi puanı da yükselmektedir.

Grafik 6.11.EFW ve Yolsuzluk Algılama Endeksi Arasındaki İlişki

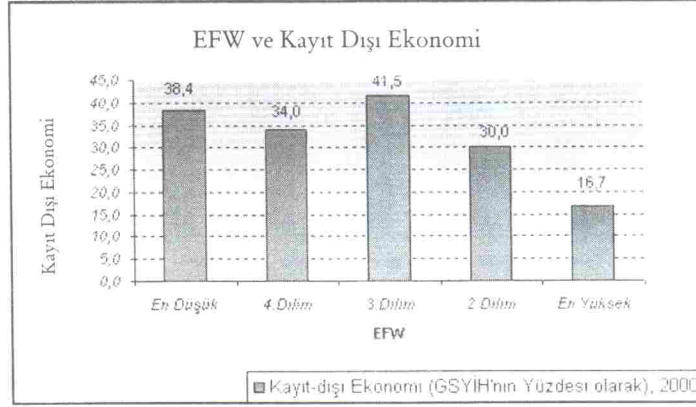

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 26.

Ekonomik özgürlük ile yolsuzluk algılama endeksi arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Yolsuzluk endeksinde puanın büyümesi daha az yolsuzluk

anlamına geldiğinden, ekonomik olarak daha özgür hale gelmek yolsuzlukların azalmasına neden olmaktadır. Buna göre ekonomik özgürlüğün yüksek olduğu ülkelerde yolsuzluk en az olurken, EFW endeksinde en düşük dilimde olan ülkelerde yolsuzluk yüksek olmaktadır.

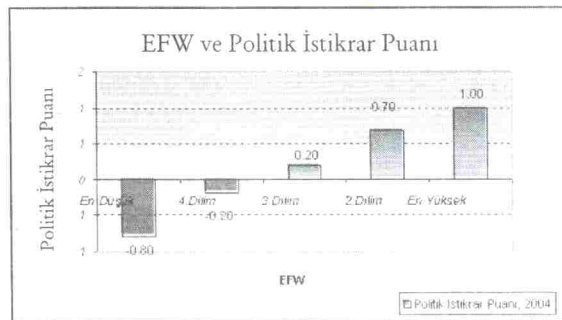
Grafik 6.12. EFW ve Kayıt Dışı Ekonomi Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 26.

Ekonomik özgürlük ile kayıt dışı ekonomi ilişkilendirildiğinde ters yönlü bir ilişkinin olduğu grafikteki genel trende bakıldığında gözlenebilmektedir. Ekonomik özgürlüğün üçüncü diliminde en düşük özgürlük dilimine göre daha fazla kayıt dışı ekonomi yer almaktadır ancak genel trende bakıldığında ekonomik özgürlük artışının kayıt dışı ekonomiyi azalttığını söylemek mümkündür. Grafikte ekonomik özgürlüğün en yüksek seviyesinde kayıt dışı ekonomi en düşük oranına ulaşarak %16,7 olarak gerçekleşmektedir.

Grafik 6.13. EFW ve Politik İstikrar Puanı Arasındaki İlişki

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", p. 27.

Ülkelerin ekonomik özgürlük seviyeleri yükseldikçe politik istikrar da artmaktadır. Grafikte de en düşük özgürlük seviyesinde istikrarsızlık söz konusu iken, özgürlük düzeyi yükseldikçe ülkelerin politik istikrar puanının da yükseldiği görülmektedir.

7. Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Sıralamasındaki Yeri

Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu 1970'ten beri yayınlanmakta ve çeşitli özgürlük kriterlerine göre ülkelerin özgürlük seviyelerini göstermektedir. Tablo 7.1'de, 2005 yılında yayınlanan 2003 EFW endeksi kullanılarak gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler kategorisine göre seçilmiş ülkelerin ve Türkiye'nin çeşitli özgürlük kriterleri açısından özgürlük sıralamaları ve genel ortalamaları gösterilmektedir.

Tablo 7.1'de, Hong Kong 8.7 puanla birinci sırada yer alırken, 2.8 puanla Myanmar sonuncudur. Türkiye ise, 5.9 puanla 88. sırada yer almaktadır. Kamu kesiminin büyüklüğüne bağlı olarak ülkelerin özgürlük sıralamasına tabi tutulduğu kritere göre en yüksek özgürlük oranına sahip ülke tabloya göre 9.0 puanla Ekvator'dur. Hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvencesi bakımından Danimarka 9.5 puanla ilk sırada yer almaktadır. Özgürlüklerin güçlü paraya erişim kriterine göre ölçüldüğü durumda ABD 9.8 puanla birinci sırada yer almaktadır. Uluslararası ticaret özgürlüğü bakımından da Hong Kong 9.7 puanla ilk sıradadır. Kredi, emek ve iş piyasalarının regülasyonu kriterinin genel ortalamasında yine Hong Kong 8.2 puanla ilk sırada yer almaktadır. Kredi piyasasının regülasyonu tek başına değerlendirildiğinde Botswana 9.8 puanla en yüksek orana sahiptir. Emek piyasasının regülasyonunda ise 8.4 puanla Birleşik Arap Emirlikleri ilk sırada yer almaktadır. İş piyasasının regülasyonunda ise, İzlanda 7.9 puanla en yüksek özgürlük seviyesine sahiptir. Bütün kriterler bir arada düşünüldüğünde en yüksek özgürlük seviyelerine sahip olan Hong Kong, ekonomik özgürlük sıralamasında ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 7.2'de ise Türkiye'nin 1970-2003 yılları arasında EFW endeksinde yer alan özgürlük kriterlerine göre aldığı puanlar ve genel sıralamadaki yeri gösterilmektedir. 1970-2000 yılları arası özgürlük puanları beşer yıllık aralarla ölçülmüştür. 2001, 2002 ve 2003 yıllarına ait özgürlük seviyeleri ise o yıllardaki veriler kullanılarak iki yıl sonra sunulmuştur. Buna göre, örneğin, Tabloda 2003 yılının özgürlük puanları 2003 yılı verileri kullanılarak 2005 yılında sunulan oranları ifade etmektedir. Tabloya göre, yıllar itibarıyla Türkiye'nin özgürlük seviyesi dalgalanmalar göstermektedir. 2004 ve 2005 yılı özgürlük seviyeleri karşılaştırıldığında, Türkiye 2004 yılına göre özgürlükler sıralamasında bir ilerleme göstermiş ve 2004 yılında 5.5 puanla 100. sırada yer alırken 2005 yılında 5.9 puan alarak 88. sıraya yükselmiştir.

Tablo 7.1: Seçilmiş Ülkelerin Özgürlük Kriterlerine Göre Özgürlük Oranları

Devlet	Genel Sıralama ve Oranlar	Kamu Büyüklüğü: Harcamalar, Vergiler ve Yatırımlar	Hukuki Yapı & Mülkiyet Haklarının Güvencesi	Güçlü Paraya Erişim	Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Kredi, Emek ve İş Piyasalarının Regülasyonu	Kredi Piyasasının Regülasyonu	Emek Piyasasının Regülasyonu	İş Piyasasının Regülasyonu
Hong Kong	8.7 (1)	8.9 (2)	7.3 (26)	9.2 (44)	9.7 (1)	8.2 (1)	8.9 (21)	7.7 (5)	7.9 (2)
Singapur	8.5 (2)	8.0 (11)	8.2 (17)	9.7 (8)	9.5 (2)	7.0 (14)	7.9 (54)	5.7 (42)	7.6 (3)
Yeni Zelanda	8.2 (3)	6.8 (33)	8.9 (8)	9.5 (28)	8.2 (20)	7.6 (4)	9.7 (2)	5.7 (38)	7.5 (4)
İsviçre	8.2 (3)	7.3 (25)	8.7 (13)	9.6 (19)	8.1 (22)	7.1 (13)	8.9 (24)	6.0 (34)	6.6 (13)
ABD	8.1 (6)	6.5 (46)	9.2 (6)	9.4 (33)	8.3 (16)	7.4 (7)	9.2 (11)	6.5 (19)	6.5 (16)
İngiltere	8.0 (7)	6.6 (39)	8.7 (14)	9.5 (29)	8.0 (26)	7.3 (9)	8.0 (19)	6.5 (25)	6.5 (15)
Kanada	7.9 (8)	5.9 (64)	8.3 (15)	9.6 (14)	8.7 (4)	6.7 (26)	8.2 (36)	5.4 (47)	6.3 (21)
İrlanda	7.8 (9)	6.2 (54)	8.8 (10)	9.3 (40)	7.3 (39)	7.4 (8)	9.1 (12)	6.1 (32)	6.8 (7)
Avustralya	7.8 (9)	6.5 (42)	7.0 (29)	9.7 (6)	8.6 (8)	7.0 (15)	9.0 (16)	5.2 (50)	6.8 (8)
Estonya	7.8 (9)	4.2 (111)	8.9 (11)	9.7 (4)	8.9 (3)	7.2 (11)	9.1 (13)	6.1 (33)	6.5 (17)
Lüksemburg	7.8 (9)	7.6 (15)	6.8 (32)	8.6 (61)	8.3 (15)	7.7 (3)	7.8 (57)	8.4 (1)	6.8 (9)
Bir.Ar.Emir.	7.7 (13)	5.2 (88)	8.8 (12)	9.6 (11)	8.5 (12)	6.4 (36)	8.4 (33)	4.0 (83)	6.7 (10)
Avusturya	7.7 (13)	4.2 (115)	9.5 (1)	9.7 (5)	8.1 (23)	6.8 (21)	9.4 (8)	4.6 (71)	6.5 (14)
Danimarka	7.7 (13)	5.4 (79)	9.2 (5)	9.3 (38)	6.7 (76)	7.9 (2)	8.9 (25)	7.0 (12)	7.9 (1)
İzlanda	7.7 (13)	4.6 (100)	9.1 (7)	9.6 (21)	8.7 (7)	6.8 (23)	9.1 (14)	5.1 (52)	6.0 (24)
Hollanda	7.6 (17)	4.5 (103)	9.3 (2)	9.7 (7)	8.1 (24)	6.7 (25)	9.1 (15)	3.7 (90)	7.4 (5)
Finlandiya	7.6 (17)	5.8 (66)	7.5 (24)	9.6 (12)	7.9 (28)	7.0 (17)	9.5 (4)	-	-
Umman	7.5 (19)	4.4 (109)	8.9 (8)	9.6 (20)	8.7 (6)	5.7 (78)	7.9 (52)	2.8 (101)	6.4 (20)
Almanya	7.4 (20)	4.4 (108)	7.9 (19)	9.6 (10)	8.8 (5)	6.1 (49)	8.4 (32)	4.7 (63)	5.2 (42)
Belçika	7.2 (30)	5.0 (92)	6.8 (34)	9.2 (45)	7.5 (40)	7.3 (10)	9.8 (1)	6.9 (14)	5.1 (45)
Botsvana	7.2 (30)	5.6 (72)	7.8 (21)	9.6 (24)	6.8 (72)	6.4 (34)	7.2 (77)	6.3 (28)	5.8 (28)
Japonya	7.2 (30)	5.2 (86)	6.5 (41)	9.6 (18)	8.3 (18)	6.2 (44)	8.3 (38)	5.1 (54)	5.2 (39)
İspanya	6.9 (38)	3.1 (125)	7.6 (23)	9.6 (17)	8.0 (27)	6.3 (39)	8.2 (40)	5.0 (58)	5.9 (26)
Fransa	6.7 (50)	3.6 (122)	6.8 (35)	9.5 (30)	8.3 (19)	5.6 (82)	7.2 (76)	3.7 (88)	6.0 (25)
İsrail	6.6 (54)	4.7 (98)	5.6 (57)	9.6 (25)	7.7 (34)	5.3 (97)	7.5 (63)	3.6 (95)	5.0 (52)
İtalya	6.5 (59)	8.0 (10)	3.9 (93)	7.6 (75)	7.5 (41)	5.3 (99)	7.3 (68)	4.6 (72)	4.0 (89)
Meksika	6.3 (70)	4.4 (105)	4.7 (75)	8.8 (55)	7.3 (51)	6.0 (67)	8.1 (43)	5.1 (56)	4.7 (61)
Bulgaristan	6.3 (70)	5.2 (87)	6.8 (32)	7.3 (78)	6.1 (96)	6.1 (51)	8.1 (44)	4.0 (85)	6.2 (22)
Tunus	6.1 (78)	6.8 (34)	4.7 (76)	9.3 (39)	5.1 (118)	4.7 (118)	5.3 (117)	4.7 (64)	4.1 (87)
Mısır	6.1 (78)	6.5 (44)	5.9 (53)	8.1 (66)	5.6 (111)	4.7 (119)	6.5 (97)	-	-
İran	6.0 (86)	4.1 (116)	5.3 (64)	8.3 (63)	7.5 (38)	4.6 (121)	4.7 (124)	4.4 (76)	4.6 (68)
Çin	5.9 (88)	9.0 (1)	2.7 (113)	5.9 (118)	6.7 (78)	5.0 (109)	6.7 (91)	3.8 (87)	4.4 (75)
Ekvator	5.9 (88)	7.0 (29)	5.3 (66)	4.9 (123)	7.0 (62)	5.1 (105)	6.2 (103)	4.5 (73)	4.7 (64)
TÜRKİYE	5.9 (88)	7.0 (29)	5.3 (66)	4.9 (123)	7.0 (62)	5.1 (105)	6.2 (103)	4.5 (73)	4.7 (64)
Arjantin	5.8 (94)	7.8 (12)	3.3 (100)	6.0 (114)	6.8 (73)	5.0 (111)	6.8 (89)	4.7 (66)	3.4 (100)
Senegal	5.8 (94)	6.2 (52)	4.3 (83)	7.2 (80)	6.1 (99)	5.0 (107)	8.4 (31)	2.4 (102)	4.3 (79)
Romanya	5.7 (96)	4.6 (99)	5.2 (68)	6.5 (108)	6.9 (70)	5.4 (93)	7.4 (65)	4.6 (70)	4.2 (85)
Pakistan	5.6 (98)	7.3 (24)	2.3 (119)	6.8 (99)	5.8 (105)	5.8 (73)	7.1 (80)	6.6 (21)	3.8 (93)
Rusya	5.1 (115)	5.4 (80)	4.7 (77)	3.8 (124)	6.9 (65)	4.8 (115)	6.2 (104)	4.6 (68)	3.7 (95)
Ruanda	5.1 (115)	5.6 (73)	1.0 (127)	7.1 (84)	5.4 (116)	6.1 (47)	7.1 (81)	-	-
Togo	5.1 (115)	4.4 (107)	3.1 (105)	7.2 (82)	5.9 (104)	4.9 (112)	6.9 (86)	-	-
Gabon	5.0 (118)	4.2 (112)	3.9 (92)	5.0 (122)	5.8 (106)	6.0 (63)	7.3 (72)	-	-
Kongo	4.8 (120)	4.1 (117)	1.9 (122)	6.0 (115)	6.7 (74)	5.2 (103)	5.6 (114)	-	-
Cezayir	4.6 (121)	3.6 (121)	2.7 (113)	6.8 (101)	5.6 (109)	4.2 (123)	4.7 (123)	3.6 (91)	4.2 (83)
Burundi	4.5 (122)	6.0 (59)	1.6 (124)	6.0 (117)	3.2 (126)	5.9 (69)	6.5 (98)	-	-
Gine-Bisav	4.3 (124)	3.6 (123)	1.9 (123)	5.9 (119)	5.5 (113)	5.5 (89)	6.8 (87)	-	-
Venezuela	4.3 (124)	5.9 (63)	1.4 (125)	5.7 (120)	4.6 (123)	4.1 (124)	6.6 (94)	3.1 (98)	2.6 (102)
Zimbabve	3.3 (126)	4.6 (101)	2.8 (111)	1.3 (127)	3.4 (125)	4.6 (120)	5.3 (118)	4.8 (62)	3.8 (93)
Myanmar	2.8 (127)	3.5 (124)	2.2 (120)	2.6 (126)	1.9 (127)	4.0 (125)	2.3 (127)	-	-

Not: Parantez içindeki değerler, ilgili kritere göre ülkelerin özgürlük sıralamasındaki yerini göstermektedir.

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", pp.13-16.

Yine 2004 ve 2005 yılları itibariyle özgürlük kriterleri tek tek değerlendirildiğinde Türkiye, harcamalar, vergiler ve yatırımlar bakımından ölçülen kamunun büyüklüğü kriteri bakımından 7.0 puan almış ve iki yıl arasında bir ilerleme kaydetmemiştir. Hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvencesi kriterine göre 2004 yılında 4.5 puan alırken 2005 yılında 5.3 puan alarak bir ilerleme göstermiştir. Güçlü paraya erişim kriteri bakımından Türkiye 2005 yılında 4.9 puan almış ve 2004 yılına göre gelişme kaydetmiştir. Ancak bu kriter bütün kriterler arasında en düşük puanlamaya sahip kriter olduğundan Türkiye'nin özgürlük sıralamasında olması gereken yerin gerisinde kalmasına neden olmaktadır. Uluslararası ticaret özgürlüğü kriteri bakımından Türkiye 2005 yılında 7.0 puan almış ve 2004 yılına göre 0.1 puanlık bir ilerleme göstermiştir. Kredi, emek ve iş piyasası regülasyonları kriteri bakımından da yine 2005 yılında 2004 yılına göre 0.1 puanlık bir ilerleme kaydederek 5.1 puan almıştır.

Tablo 7.2: 1970-2003 Türkiye'nin Özgürlük Değişimi

Kriterler	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Kamunun Büyüklüğü	6.1	4.7	4.4	4.9	5.8	6.9	7.1	6.7	7.0	7.0
Hukuki Yapı	4.4	2.8	5.6	5.8	4.5	4.8	5.4	4.1	4.5	5.3
Güçlü Paraya Erişim	4.1	4.8	0.5	2.3	3.3	3.2	3.6	3.6	4.0	4.9
Ulus.Tic. Özgürlüğü	1.7	3.3	3.7	5.6	5.0	7.2	7.2	7.1	6.9	7.0
Regülasyonlar	-	4.5	4.4	4.4	5.1	6.1	5.7	4.9	5.0	5.1
Kredi Piy. Reg.	6.0	5.3	4.0	6.7	5.4	7.6	6.7	6.0	6.1	6.2
Emek Piy. Reg.	-	-	-	-	5.2	5.4	4.5	4.4	4.4	4.5
İş Piy. Reg.	-	-	-	-	-	5.5	5.9	4.3	4.6	4.7
Ortalama Özgürlük	4.1	4.0	3.7	4.8	4.8	5.7	5.8	5.3	5.5	5.9
Dünya Sıralamasındaki Yeri	53	65	98	79	84	72	85	106	100	88

Kaynak: Fraser Institute (2006) Economic Freedom of the World Data, <http://www.freetheworld.com/download.html>, 12.06.2006

2005 yılı raporuna göre, Türkiye'nin özgürlük kriterleri bakımından özgürlük sıralamasında ilk 10 sırada yer alan ülkelerle, orta 10'da yer alan ülkelerle ve son 10'da olan ülkelerle özgürlük seviyesi karşılaştırıldığında ortaya çıkan durum Tablo 7.3'de özetlenmektedir. Tabloya göre Türkiye, kamunun büyüklüğü kriteri bakımından ilk on ülke ortalamasını yakalamıştır. Uluslar

arası ticaret özgürlüğü ve kredi piyasasının regülasyonu kriterleri bakımından da ilk on ülke ortalamasına yakın oranlara sahiptir. Ancak Türkiye, güçlü paraya erişim kriteri bakımından özgürlük sıralamasında en sonda yer alan ülkeler ortalamasının da gerisinde kalmaktadır. Bu durum da Türkiye'nin genel sıralamadaki yerinin gerilerde kalmasının en önemli nedeni olmaktadır. Hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvencesi kriteri bakımından Türkiye, ilk ve orta 10 ülke ortalamasının gerisinde yer alırken kredi, emek ve iş piyasasının regülasyonu kriterinin ortalaması bakımından da son 10 ülke ortalamasında kalmıştır. Tablo 7.3'e göre, Türkiye'nin en yüksek puana sahip olduğu özgürlük kriterlerinin kamunun büyüklüğü kriteri ve uluslar arası ticaret özgürlüğü kriteri olduğu görülmektedir.

Tablo 7.3: Türkiye'nin Özgürlüğünün Özgürlük Sıralamasındaki İlk, Orta ve Son 10 Ülke ile Karşılaştırılması

KRİTERLER	TÜRKİYE	İLK 10 ÜLKE	ORTA 10 ÜLKE	SON 10 ÜLKE
Kamunun Büyüklüğü	7.0	7.0	5.4	4.5
Hukuki Yapı	5.3	8.2	7.3	2.2
Güçlü Paraya Erişim	4.9	9.5	8.3	5.3
Ulus.Tic. Özgürlüğü	7.0	8.3	7.5	4.8
Regülasyon	5.1	7.3	6.2	5.0
Kredi Piy. Reg.	6.2	8.9	8.1	5.9
Emek Piy. Reg.	4.5	6.2	4.9	3.8
İş Piy. Reg.	4.7	6.9	5.7	3.5

Not: Orta 10 ülke ortalaması hesaplanırken; Avusturya, Danimarka, İzlanda, Hollanda, Almanya, Botsvana, Japonya, Türkiye, Ekvator ve Romanya'nın puanlamaları kullanılmıştır.

Kaynak: Gwartney and Lawson (2005), "Chapter-1: Economic Freedom of the World, 2003", pp.13-16.

Genel olarak Türkiye'nin özgürlük sıralamasındaki yeri kullanılan tablolardan yola çıkarak değerlendirildiğinde, 88. sırayı Brezilya, Ekvator ve Nijerya gibi ülkelerle paylaşarak, 94. sıradaki Arjantin, 96. sıradaki Romanya ve 115. sıradaki Rusya gibi ülkelerin önünde yer aldığı gözlenmektedir. Ancak 38. sıradaki Yunanistan ve 70. sıradaki Bulgaristan'ın da gerisinde yer almaya devam etmektedir.

8. Politika Önerileri

Ülkelerin kurumsal düzenlemelerinin o ülkenin kaynaklarının etkin kullanımını ve büyümesini etkileyeceği açıktır. Ekonomik teori, ekonomik refah için,

en az devlet müdahalesini, özel mülkiyeti, fiyat istikrarını, düşük vergilendirmeyi ve serbest ticareti öngörmektedir (Gwartney and Lawson, 1996). Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu etkilerinin olduğu teorik tartışmalar ve ampirik bulgularla desteklenmektedir. Ülkelerin ekonomik olarak daha özgür hale gelmelerinin büyümeye ve kalkınmaya olumlu etkilerinin olacağı gerçeğinden hareketle her bir kriter bakımından ülkelerin özgürlük düzeylerinin artmasına yönelik düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Ekonomik olarak daha özgür hale gelen ülkelerin ekonomik performans bakımından da iyi konuma gelmeleri mümkün olabilecektir.

Kamu kesimin büyüklüğü özgürlük düzeyini etkileyen kriterlerden biridir. Ekonomik olarak daha özgür hale gelebilmek için ekonomide kamu kesiminin büyüklüğünün azalması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, GSYİH’da kamunun payının az, özel sektör payının ise fazla olması sağlanmalıdır. Bunun için de kamu harcamalarına şart getirilmesi ve kamunun, yaptığı harcamalarla ekonominin “doğal” işleyişine müdahaleci olmaması gerekmektedir. Sadece kamu tarafından gerçekleştirilebilecek birtakım harcamalar için ise kamunun ekonomideki payı belli ölçülerle sınırlı kalmak kaydıyla devam etmek durumundadır.

Ülkelerin ekonomik olarak özgür olmalarının yasal tarafını hukuki yapının ve mülkiyet haklarının güvencede olması kriteri oluşturmaktadır. Ülkelerin daha özgür hale gelmesinde bu kriter önemli rol oynamaktadır. Ulusal kaynakları kullanmada hükümetlere sınırlamalar getirilmeli ve ayrıca mülkiyet hakları yasalarla güvence altına alınmalıdır. Mülkiyet haklarının güvencede olmasının sağlayacağı en önemli katkı ise yatırıma teşvik sağlaması olacaktır. Mülkiyet hakları güvencede ve güçlü olan kişiler diğerlerine göre kendilerini daha fazla geliştireceklerdir. Bu sayede de ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunmuş olacaklardır.

Özgürlük ölçümünde yer alan güçlü paraya erişim kriteri genel olarak değerlendirildiğinde, bağımsız para politikasının uygulanması ya da mali politikalarından ayrı olarak para politikasının değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Çünkü, bazı çalışmalar, özellikle belli bir seviyenin üzerindeki enflasyonun orta ve uzun dönemde büyüme üzerinde negatif etkilerinin olduğu göstermektedir. (Örneğin, bkz, Khan and Senhadji, 2000). Bu yüzden, düşük enflasyon ve yüksek büyümeyi hedefleyen bağımsız para politikaları yürütebilmek için “merkez bankası bağımsızlığı” temel ölçüt olarak düşünülmelidir.

Uluslararası ticaretin özgür olması ekonomik özgürlüğün ölçümünde bir kriter olarak kullanılmaktadır. Bir ülkenin ekonomik olarak özgür olması ulusal ticaretinin yanı sıra uluslar arası ticaretinin de özgürce gerçekleşmesine bağlıdır. Ülkelerin büyümesinde ve kalkınmasında bu kriter önemli paya sahiptir. Çünkü daha fazla üretimin gerçekleşmesine katkı sağlayarak bü-

yüme ve hayat standardının yükselmesine yardımcı olmaktadır. Uluslar arası ticaret karşılıklı olarak ülkelere bazı kazançlar sağlamaktadır. Ticarete engellerin olması ticareti ve bu kazançları sınırlandırır. Bu yüzden, uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik ulusal ve uluslar arası girişim ve çabalar desteklenmeli, tarifelerle getirilen korumalar sınırlandırılmalı ve bebek endüstrilere yönelik sübvansiyonlar sınırlı ölçüde olmalıdır.

Kredi, emek ve iş piyasasına yönelik regülasyonlar özgürlük ölçümünde değerlendirilirken önemli olan özgürlüğün artışına olumlu etki etmeleridir. Regülasyonların sınırlandırılması özgürlüğe olumlu katkıda bulunacağı durumlarda, ekonomik regülasyonlar mümkün olduğunca sınırlı ölçüde tutulmalıdır. Kredi, emek ve iş piyasalarına yönelik bir regülasyona gidildiğinde özgürlüğe yapacağı katkının olumlu mu olumsuz mu olacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Politik karar yapıcılar, politik kararlar alırken ekonomik özgürlüğü azaltan politikaları uygulamada son derece titiz davranmalıdırlar. Çünkü getirilen her bir kısıtlama ya da yapılan her bir regülasyon beraberinde yüksek maliyetleri de getirmektedir. Kamu büyüklüğünün ekonomik özgürlüğü ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi nedeniyle bu alanda uygulanan politikaların etkinliği artırıcı olması ve kamu hakimiyetini azaltıcı olması gerekmektedir. Bu bağlamda, kayıt-dışı ekonominin kayıt altına alınabilmesinin önünü açacak uygun vergi reformunun gerçekleştirilmesi de ayrı bir önem kazanmaktadır.

Serbest piyasa yapısı büyüme üzerinde olumlu etkide bulunduğundan, özelleştirme, iş kurma özgürlüğü, daha esnek hukuki yapı, ulusal ve uluslar arası ticarete daha az regülasyonların olması ve sermayenin serbest dolaşımı gibi faktörler büyük öneme sahiptir. Devlet müdahalesinin, yeni iş alanlarını ve büyümeyi engellemeyecek nitelikte olması gerekmektedir. Ekonomik gelişmelerin istikrarı için de mülkiyet haklarının korunması ve hukuki yapının tarafsız ve güçlü olması gerekmektedir (Berggren, 2003:204-205).

9. Sonuç

Ekonomik özgürlükler ve büyüme/kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmada, ekonomik özgürlüğü ölçen EFW endeksinden hareketle özgürlük kriterlerinin büyüme/kalkınma üzerindeki etkilerinin ne yönde olduğu ve ekonomik performansa katkısı olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Ülkelerin ekonomik olarak gelişme göstermesinde, kalkınmalarında özgürlükler önemli rol oynamaktadır. Ancak özgürlük tek bir kritere göre değil, birçok kritere göre değerlendirildiğinden bu kriterlerin her birinin ekonomik büyümeye katkısı farklı yollardan olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, EFW endeksine göre, devletin ekonomideki ağırlığının minimuma indirildiği, mülkiyet haklarını ve sözleşme özgürlüğünü güvence altına alan hukuki alt

yapının oluşturulduğu, fiyat istikrarının sağlandığı, dışa açık ülkeler piyasa ekonomisinin etkin olarak uygulandığı ve bu yüzden ekonomik özgürlüklerin en geniş uygulama alanı bulduğu ülkelerdir.

Çalışmada ayrıca özgürlük kriterleri kapsamında Türkiye'nin ekonomik özgürlük sıralamasındaki yeri ele alınmıştır. Ekonomik özgürlük sıralamasında Türkiye'nin bulunduğu yer değerlendirildiğinde, bazı kriterler bakımından dünyanın en özgür ülkeleriyle aynı düzeyde bulunurken, diğer bazı kriterler bakımından ise özgürlük sıralamasında en son sırada yer alan ülkelerle aynı düzeyde yer aldığı görülmektedir. Özellikle güçlü paraya erişim kriteri bakımından Türkiye düşük düzeyde özgürlüğe sahip olduğu için genel özgürlük sıralamasında da olması gereken sıranın aşağısında yer almaktadır. Bütün kriterler bir arada değerlendirildiğinde ise Türkiye'nin ekonomik özgürlük açısından gelişme gösteren ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir.

Ekonomik özgürlük kriterlerinin her birinin büyüme üzerinde önemli etkilerinin olduğu görülmektedir. Ancak büyümeyi sadece ekonomik özgürlükler değil, fiziki üretim faktörleriyle birlikte demokrasi ve politik/sivil özgürlükler gibi diğer başka kurumsal değişkenler de etkilemektedir. Ayrıca ekonomik büyüme/kalkınma ile ekonomik özgürlükler arasındaki nedenselliğin yönü konusunda literatürde farklı sonuçlar veren çalışmalar mevcuttur. Buna göre, özgürlükler büyümeye ve kalkınmaya yol açabildiği gibi, büyüme ve kalkınmanın kendisi de ekonomik özgürlükleri genişletebilmektedir. Ancak ilişkinin yönü ne olursa olsun, ekonomik özgürlüklerle büyüme/kalkınma arasında sıkı bir ilişkinin olduğu açıktır. Bu yüzden ekonomik özgürlüklerin genişletilmesini sağlayacak her türlü siyasal, sosyal ve ekonomik kurumsal düzenlemelerin yapılması ülke ekonomileri için zorunlu olmaktadır.

Kaynaklar

Aktan, C. C., "Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde?", *EGİAD 1996 Raporu*, İzmir, 1997.

Ayal, E.B. and Karras, G., "Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study," *The Journal of Developing Areas*, 1998, 32 (3): 327-338.

Baro, R.J., "Economic Growth in a Cross Section of Countries," *Quarterly Journal of Economics*, 1991, 106 (2): 407-443.

Barro, R.J., "Democracy and Growth", *NBER Working Paper*, No. 4909, New York., 1994, <http://papers.nber.org/papers/w4909.v5.pdf>, 20.02.2006.

Baro, R. J., "Democracy and Growth," *Journal of Economic Growth*, 1996, 1: 1-27.

Barro, R.J., "Inequality, Growth and Investments", *NBER Working Paper*, No.7038, New York, 1999, <http://papers.nber.org/papers/w7038.pdf>, 20.02.2006

Beach, W. W., and Miles, M.A., “Explaining the Factors of the Index of Economic Freedom” in Marc A. Miles; Edwin J. Feulner, and Mary A. O’Grady (eds.), *Index of Economic Freedom*: 57–78. Washington: Heritage Foundation, 2005.

Berggren, N., “The Benefits of Economic Freedom, A Survey,” *The Independent Review*, 2003, 8 (2):193-211.

Beşkaya, A. ve Alp, S., “Sağ ve Sol’un Ötesinde Yeni Üçüncü Yol Arayışları”, *Liberal Düşünce*, Sayı: 36, Güz 2004, s.217-226.

Briault, C., “The Costs of Inflation”, *Bank of England Quarterly Bulletin*, 1995, 35 (1): 33-46.

Carlsson, F. and Lundstrom, S., “Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects,” *Working Paper in Economics*, Department of Economics Göteborg University, January, 2001, <http://www.handels.gu.se/epc/archive/00001493/01/gunwpe0033.pdf>, 11.11.2005.

Chheng, K., “How do Economic Freedom and Investment Affect Economic Growth?,” *Graduate School of International Cooperation Studies*, Kobe University, 2005, <http://econwpa.wustl.edu:80/eps/mac/papers/0509/0509021.pdf>, 05.06.2006.

Diamond, J., *Guns, Germs, and Steel*, New York: W.W. Norton, 1997.

Erdal, F., “Economic Freedom and Economic Growth: A Time Series Evidence from the Italian Economy,” European Trade Study Group, *Sixth Annual Conference*, University of Nottingham, 9-11 September 2004, Nottingham. www.etsg.org/ETSG2004/Papers/erdal.pdf , (05.05.2006).

Esposito, A., and Zaleski, P., “Economic Freedom and the Quality of Life,” *Constitutional Political Economy*, 1999, 10(2):185-197.

Farr, W. K, Lord, R. A., and Wolfenbarger J. L., “Economic Freedom, Political Freedom and Economic Well-Being: A Causality Analysis,” *Cato Journal*, 1998, 18(2): 247–262.

Economic Freedom of the World Data, Fraser Institute, 2006, <http://www.freetheworld.com/download.html>, (12.06.2006)

Gallup, J. L., Sachs, J. D., and Mellinger A. D, “Geography and Economic Development.” *Annual World Bank Conference on Development Economics*, Washington, DC: World Bank, 1998, <http://siteresources.worldbank.org/intabcdewashington1998/Resources/sachs.pdf>, 10.10.2005.

Goldsmith, A. A., “Economic Rights and Government in Developing Countries: Cross-National Evidence on Growth and Development,” *Studies in Comparative International Development*, 1997, 32(2): 29-44.

Gottfries, N., “Insiders, Outsiders and Nominal Wage Contracts,” *Journal of Political Economy*, 1992, 100: 252-270.

Gwartney, J. D. and Lawson, R. A., “Chapter 2: Economic Freedom, Investment and Growth” in Gwartney; J. D. and Lawson, R. A. (eds.), *Economic Freedom of the World: 2004 Annual Report*: 28-44, Vancouver, B.C., Canada: Fraser Institute, 2004.

Gwartney, J. D. and Lawson, R. A., “Chapter 1: Economic Freedom of the World, 2003” in Gwartney; J. D. and Lawson, R. A. (eds.), *Economic Freedom of the World: 2005 Annual Report*: 5-28, Vancouver, B.C., Canada: Fraser Institute, 2005.

Gwartney, J. D., Block, W., and Lawson, R. A., “Measuring Economic Freedom”, içinde Easton; S. T. and Walker, M. A. (ed.), *Rating Global Economic Freedom*, Vancouver, B.C., Canada: Fraser Institute, 1992.

Gwartney, J., Lawson, R., and Block, W., *Economic Freedom of the World: 1975–1995*. Vancouver, B.C., Canada: Fraser Institute, 1996.

Gwartney, J. D., Hollcombe, R. G., and Lawson, R. A., “The Scope of Government and the Wealth of Nations”, *Cato Journal*, 1998, 18 (2): 163-190.

Gwartney, J. D., Hollcombe, R. G., and Lawson, R. A., “Economic Freedom, Institutional Quality, and Cross-country Differences in Income and Growth”, *Cato Journal*, 2004, 24 (3): 205-233.

Hanke, S. H. and Walters, J. K., “Economic Freedom, Prosperity, and Equality: A Survey”, *Cato Journal*, 1997, 17 (2): 117-146.

Hayek, F. A., “The Use of Knowledge in Society.” *American Economic Review*, 1945, 35 (4): 519–530.

Hayek, F. A., *The Constitution of Liberty*, IL: University of Chicago Press, Chicago, 1960.

Heckelman, J.C., “Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Investigation”, *Journal of Applied Economics*, 2000, 3(1): 71-91.

Islam, S., “Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth”, *Applied Economic Letters*, 1996, 3: 595-597.

Khan, M. S., and Senhadji A.S., “Threshold Effects in the Relationship Between Inflation and Growth”. *Working Paper*, No. 00/110. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2000, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00110.pdf>, 10.07.2006

Knack, S., “Institutions and the Convergence Hypothesis: The Cross-National Evidence.” *Public Choice*, 1996, 87: 207–228.

Knack, S., *Democracy, Governance, and Growth*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2003.

Knack, S., and Keefer, P., “Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures”, *Economics and Politics*, 1995, 7 (3): 207–227.

Kneller, R., Bleaney, M. and Gemmell, N., “Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries,” *Journal of Public Economics*, 1999, 74:171-190.

Levine, R., and Renelt, D., “A Sensitivity Analysis of Cross-Country Regressions.” *American Economic Review*, 1992,82 (4): 942–963.

Lundstrom, S., “Effects of Economic Freedom on Growth and the Environment - Implications for Cross-Country Analysis”, Göteborg University, School of Economics and Commercial Law, Department of Economics, *Working Paper*, No. 115, Göteborg 2003. <http://www.handels.gu.se/epc/archive/00003052/01/gunwpe0115.pdf> , (09.03.2006).

Nelson, M. A. and Singh, R.D., “Democracy, Economic Freedom, Fiscal Policy, and Growth in LDCs: A Fresh Look”, *Economic Development and Cultural Change*, 1998, 46 (4): 677–696.

North, D. C., *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Sachs, J. D., “Tropical Underdevelopment”, *NBER Working Paper*, No. 8119, New York, 2001, <http://papers.nber.org/papers/w8119.pdf>. 12.04.2006.

Sachs, J. D., “Institutions Don’t Rule: Direct Effects of Geography on Per Capita Income.” *NBER Working Paper*, No. 9490, New York, 2003, <http://papers.nber.org/papers/w9490.pdf>, 12.04.2006.

Sala-i-Martin, X., “I Just Run Four Million Regressions,” *NBER Working Paper*, No. 6252, New York, 1997, <http://papers.nber.org/papers/w6252.pdf>, 12.04.2006.

Sarıtaş, İ., “Alman Sosyal Demokrasisi ve Yeni Merkez”, *Liberal Düşünce*, Sayı: 36, Güz 2004, s.227-42.

Solow, R. M., “A Contribution to the Theory of Economic Growth.” *Quarterly Journal of Economics*, 1956, 70 (1): 65–94.

Scully, G. W., “The Institutional Framework and Economic Development.”, *Journal of Political Economy*, 96 (3): 652–662.

Scully, G. W., *Constitutional Environments and Economic Growth*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992.

Scully, G. W. and Slottje, D. J., Ranking Economic Liberty Across Countries. *Public Choice* 69, 1991, no. 2: 121–152.

Torstensson, J., “Property Rights and Economic Growth: An Empirical Study,” *Kyklos*, 1994, 47: 231-247.